

31. 3. 2010

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Neplatnost rozhodčí smlouvy arbitrážního centra aneb konec (Pod-vodníků?) rozhodců ad hoc v Čechách, na Moravě a ve Slezsku?

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. 12 Cmo 496/2008 potvrzené Nejvyšším soudem České republiky, jehož občanskoprávní a obchodněprávní kolegium doporučilo publikaci uvedeného usnesení ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, týkající se neplatnosti rozhodčí doložky sjednané ve prospěch tzv. arbitrážního centra, je prý koncem rozhodčího řízení ad hoc v České republice. Takový názor nesdílím a pokusím se vysvětlit proč.

ROZHODČÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY A SLOVENSKÉ REPUBLIKY

IAL SE Institute of Arbitration Law

Sudiště Praha – Štěpánská 633/49, 110 00 Praha, Česká republika
Sudiště Bratislava – Obchodná 39, 811 06 Bratislava, Slovenská republika

www.rozhodcisoud.net

Pro pochopení toho, co se stalo, však musíme začít od začátku. Přitom se omlouvám, že budu poněkud strohý, ale budu se snažit balancovat mezi limitou danou délkou článku a trpělivostí jeho čtenáře na straně jedné, a snahou o stručnou explikaci vývoje rozhodčího řízení v České republice na straně druhé. Článek tedy neaspíruje ani tak na vědecké ocenění, jako spíše na to, vysvětlit, „o co tady vlastně kráčí“. Detailní přehled o právních konotacích shora uvedeného rozsudku Vrchního soudu v Praze podal ostatně velice zdařile Mgr. Michal Žíla na stránkách e-pravo.cz již dne 3.3. 2010 v příspěvku č. 60447 s názvem „Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch servisních organizací pro rozhodce ve světle rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008“. Tento článek nemá být jeho reflexí, jako spíše přiblížením uvedené problematiky masám neprávníků.

Rozhodčí řízení je alternativní způsob řešení sporů upravený v zákoně č. [216/1994](#) Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „z.r.ř.“). Tak jako ve světě, i u nás rozeznává právní úprava rozhodčí řízení institucionalizované, reprezentované tzv. stálými rozhodčími soudy, a rozhodčí řízení ad hoc, reprezentované rozhodcem-fyzickou osobou.

V rozhodčí doložce, která je součástí smlouvy uzavírané mezi smluvními stranami té či oné konkrétní smlouvy, je pak buď uvedeno návětí ve stylu „všechny spory z této smlouvy bude rozhodovat stálý rozhodčí soud...“, nebo „všechny spory z této smlouvy bude rozhodovat rozhodce XY...“.

Rozhodčí řízení institucionalizované je v českém právním prostředí omezeno na jediný stálý rozhodčí soud, kterým je Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (vedle něj ještě existují rozhodčí soudy při komoditních burzách; jejich působnost je však omezena na komodity a jejich deriváty, s nimiž burzy obchodují, a proto nebudou dále předmětem tohoto příspěvku). Odpověď na otázku, proč je u nás jen jeden stálý rozhodčí soud, když ve světě je jich zpravidla více, dává ustanovení § 13 odst. 1 z.r.ř., které normuje, že „Stálé rozhodčí soudy lze

zřídit pouze na základě zákona“. V praxi je toto ustanovení soudy i dalšími státními orgány vykládáno chybně tak, že „Stálé rozhodčí soudy lze zřídit pouze zákonem“, popř. tak, že „Stálé rozhodčí soudy lze zřídit pouze na základě zvláštního zákona“. I když by prof. Boguszak sice na zkoušce z teorie práva vyhodil každého z nás, kdo by slovní spojení „na základě zákona“ vykládal jako „zákonem“ či „na základě zvláštního zákona“, aplikační praxe zaujala názor (jehož pevnost je jeho nesprávnosti přímo úměrná a dále „bytní“), že soukromé osoby si – bohužel pouze s poukazem na historický výklad a bez jakéhokoliv zřetele na jazykový výklad dotčeného ustanovení (!) - vlastní rozhodčí soudy zřizovat nesmějí. Myšlenka, že by tomu mohlo být obráceně, byla psychologicky, politicky a v důsledku toho i právně „nestravitelná“.

Rozhodci ad hoc, kteří se začali aktivizovat koncem 90. let minulého století, když pochopili, že v České republice existuje konečně možnost, aby nikoliv výlučně jen mocná ruka státního soudcovského aparátu, ale i soukromé osoby rozhodovaly spory svých spoluobčanů a jimi zakládaných korporací, pokud je tito k tomu zmocní, cítili omezenou možnost z pozice fyzických osob vstupovat rozhodčími doložkami zakládajícími jejich pravomoc do většího množství smluvních vztahů. Zjistili totiž brzy, že každý subjekt dá do smlouvy raději doložku znějící „Všechny spory z této smlouvy rozhodne Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky“, než „Všechny spory z této smlouvy rozhodne JUDr. Josef Semtamtuk“ (jméno vybráno nahodile, pozn. aut.).

Z důvodu neliberálního právního prostředí neumožňujícího zakládání stálých rozhodčích soudů se za účelem zlepšení administrace výkonu své činnosti a prezentace navenek začaly (v souladu se zásadou dovolenosti všeho nezakázaného jednání – zásada legální licence) se sdružovat v různých právnických osobách zakládaných ve formách obchodních společností nebo občanských sdružení apod. Tyto právnícké osoby začaly vydávat své statuty a řády a začaly vést seznam rozhodců, z něhož vzejde rozhodce k projednání konkrétního sporu, plnily úlohu doručovacího místa rozhodců ad hoc u nich sdružených a další funkce administrativně-hospodářské povahy. Soudní judikatura neměla s jejich existencí žádný závažný problém, Nejvyšší soud České republiky opakovaně dovodil, že i soukromé právnícké osoby mohou vést seznamy rozhodců a zveřejňovat svá pravidla, statuty a řády (srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. července 2008 (sp.zn. rozhodnutí nebyla dosud publikována), kterým bylo rozhodováno o usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. ledna 2008, č. j. 7 Cmo 452/2007-40).

Právnícké osoby tohoto typu začaly být v praxi označovány jako tzv. arbitrážní centra a uvedený název si brzy osvojila i doktrína. Protože propagovat rozhodčí doložku jako rozhodce ad hoc „Dr. Semtamtuk“ bylo těžké a propagovat rozhodčí doložku sjednávající pravomoc arbitrážního centra podstatně snadnější, začala na sebe arbitrážní centra atrahovat značnou část sporů tzv. jednoduchého práva (zvláště ze směnek, uznání dluhu apod.). Tím ulehčovala soudní praxi a plnila účel, pro nějž vznikla, protože svým majitelům generovala zisk a soudům ulehčovala od jejich agendy, která díky nedisciplinovanosti a platební amoralitě dlužníků ze spotřebitelských úvěrů roste skoro až exponenciálně.

Excesy v rozhodovací činnosti, k nimž v praxi někdy docházelo, se týkaly většinou přiznávání nemravných úroků, nebo jednání ve shodě s jednou stranou sporu. Tyto excesy byly častým předmětem kritiky zejména ze strany spotřebitelské veřejnosti, na této vlně se svezli novináři a začal se uměle vytvářet dojem, že rozhodci ad hoc jsou podvodníci a jejich „živnost“ by se měla zakázat. Vše pod vlajkou ochrany spotřebitele. Kdo ochrání věřitele, kterými jsou většinou podnikatelé, na nichž jedině pozitivní vývoj národního hospodářství spočívá, před nemorálními a nepoctivými praktikami dlužníka (kdy tento má již úvěry u jiných institucí, ale tuto skutečnost zamlčí, přičemž jej od toho neodradí ani tušený trestněprávní rozměr takového jednání), se nikdo neptal a nikoho to ani dnes příliš netrápí.

Uvedenému tlaku odolávala arbitrážní centra s přehledem o to větším, že ze své rozhodovací praxe dobře věděla, že jde toliko o tlak mediální (a tedy právně nevýznamný) a že si za každým jednotlivým případem, který jejich rozhodce rozhodoval, umí stát. Až na excesy jednotlivých rozhodců, které byly trestněprávní povahy a které byly zaslouženě řešeny trestněprávní cestou – vzpomeňme v této souvislosti mediálně vděčný případ Sandry Svobodové, pod jehož dosah byla svého času zřejmě mediální snaha dostat všechny rozhodce - se rozhodčí řízení vyvíjelo směrem k jeho větší stabilizaci a etablaci.

Věřitelé byli spokojeni, dlužníci ne, protože soudní řízení trvalo krátce (3 měsíce a méně) a to byl výsledek vcelku logický. Zádrhel nastal ve chvíli, kdy se mediální tlak spotřebitelů a jediného stálého rozhodčího soudu, kterému začala růst „pěkně velká konkurence“, prosadil do té míry, že se rozhodčí doložka, která byla na začátku respektovaným projevem autonomie vůle jedince, který sjednává smlouvu, a v případě, že je předkládaná smlouva formulářová, projevem jeho souhlasu s takto navrženou smlouvou, stala téměř „podvodným“ prostředkem k okradení „hodného“ spotřebitele-dlužníka (neboť se nejčastěji vyskytovala právě ve spotřebitelských smlouvách, zejména pak ve smlouvách o spotřebitelském úvěru).

Rozhodčí doložka zakládající pravomoc rozhodce zapsaného na seznamu některého z arbitrážních center se tak stala přes noc slavnější než kdysi podobně a z podobných názorových pozic kritizovaná směnka.

Kola dějin směřující ke konci arbitrážních center a tedy rozhodčího řízení ad hoc (protože právě takovým typům řízení se rozhodci arbitrážního centra věnují) se nezadržitelně roztáčela dál. Definitivní gilotinou, která zlomila arbitrážním centrům vaz, byl na několika seminářích, jichž jsem se osobně účastnil, místopředsedou Vrchního soudu v Praze JUDr. Jaroslavem Burešem dlouho dopředu laudatorně anoncovaný fakt vyjádřený dále skoro doslovnou citací jmenovaného: „Tady ty soukromé „rozhodčí soudy“tomu už se brzy zatne tipec“.

Burešův soud nakonec „zatnul arbitrážním centrům tipec“ shora odkazovaným usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, jehož právní věta zní, že „Neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce (rozhodců) ad hoc anebo konkrétního způsobu jeho určení, ale jen odkazuje ohledně výběru rozhodce (rozhodců) a stanovení pravidel rozhodčího řízení na právnickou osobu, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona a odkazuje na touto právnickou osobou stanovené statuty a řády ke jmenování a výběru rozhodců, jakož i způsobu vedení rozhodčího řízení a stanovení pravidel o nákladech řízení, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná pro obcházení zákona“.

Jak jsem říkal, není předmětem tohoto příspěvku opakovat, co již bylo řečeno dříve. Zajímavé však je, jak ve vztahu k rozvoji českého rozhodčího řízení ad hoc nepřátelsky zní citovaná věta, jejímž jediným důsledkem je faktická monopolizace českého rozhodčího řízení, kdy jediným, kdo bude moci v rozhodčích věcech rozhodovat, bude Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Tak, jak se „spěchalo“, tak se při výrobě tohoto rozsudku odhlédlo zejména od zákona, o ústavě a mezinárodní praxi rozhodčího řízení ani nemluvě.

Výroky typu, že soukromé osoby nejsou oprávněny si vydávat své statuty a řády, jež by upravovaly způsob vedení rozhodčího řízení a stanovovaly závazným způsobem, pokud si strany nedohodnou jinak, pravidla o nákladech řízení a odměňování rozhodců, či že nemohou vést seznam rozhodců, neboť „Tyto možnosti ale zákon v § 13 svěřuje pouze stálým rozhodčím soudům, nikoliv ad hoc rozhodci nebo dokonce soukromé společnosti“, nemohou obstát ani ve světle zásady legální licence, natož pak ve světle toho, že na ani ne tak podobném, jako spíše stejném principu (způsobu) určování rozhodců je postavena moderní arbitráž všude ve světě, ať již jde o arbitráž ad hoc nebo o arbitráž institucionální. Je rovněž českou specialitou, nikde jinde se ve srovnatelném měřítku nevyskytující,

rolišovat arbitráž ad hoc a arbitráž institucionální tak silně, jako by jedna byla „ta dobrá“ a druhá ta „zlá“. Nikde jinde také neprobíhá latentní boj o to, aby i servisní organizace rozhodců mohly mít ve svém názvu (obchodní firmě) obsažena slova „rozhodčí soud“, jak se to děje u nás, neboť zahraniční právní úpravy (srov. jen příkladmo Německo, Rakousko, Švýcarsko) ani mezinárodní dohody (srovnej Newyorskou úmluvu z roku 1958 nebo Evropskou dohodu o obchodní arbitráži, nebo pravidla Mezinárodní komise pro obchodní právo UNCITRAL) tyto pojmy rozlišují jen technicky, avšak nikoliv co do účinků, a právo užívat označení „rozhodčí soud“ dávají i rozhodci ad hoc, nebo jejich senátu.

Osobně myslím, že je to škoda, protože rozhodčí řízení, je-li vykonáváno na potřebné úrovni a poctivě, je jedním z institutů umožňujících obchodní styk, odlehčuje přetížené soudní soustavě a v konečném důsledku je jednou z vedlejších hybných sil národního hospodářství, kdy umožňuje spory rychle autoritativně rozhodnout a nastavit pro obě strany rychle nový výchozí stav jejich právního a ekonomického postavení.

Bylo by proto dobrou zprávou pro Českou republiku, kdyby český zákonodárce slyšel i tyto argumenty a nezůstával ovlivňován jen emočně laděnými reportážemi v médiích či jednostrannými interpretacemi složitých věcí. A bylo by ještě lepší zprávou, kdyby Nejvyšší soud České republiky či Ústavní soud argumentaci Vrchního soudu jako protiústavní smetl ze stolu. Není totiž možné, aby se tisíce rozhodčích doložek, které učinily strany smlouvy svobodně součástí jimi uzavíraných kontraktů, staly ze dne na den neplatnými, aniž by došlo ke změně zákona (a ani v takovém případě by to nebylo lze, neboť by šlo o přímou retroaktivitu). Zde pak přímou retroaktivitu způsobuje u všech případů, v nichž podle shora uvedeného judikátu Vrchního soudu v Praze rozhoduje, každý český soud, a taková změna judikatury je retroaktivní a stěží ústavní. Nemluvě o tom, že arbitrážní centra by mohla žalovat Českou republiku za zmaření všech jimi ofertovaných veřejných návrhů smluv, za které se jimi zpracovaná a třetí subjektům veřejně nabízená rozhodčí doložka z hlediska práva považuje.

Uvidíme, jak se vývoj pohne dál. V Poslanecké sněmovně možná ještě před volbami něco vymyslí. Zda to bude ku prospěchu věci a Česká republika nezatíží již dnes své již přetížené soudy veškerou rozhodčí agendou, kterou obstarávali rozhodci ad hoc sdružení v arbitrážních centrech. Shora uvedený judikát Vrchního soudu v Praze stejně nikdo v praxi respektovat nebude, protože je v rozporu se zákonem a protože mezinárodní standardy rozhodčího řízení stojí naštěstí na mezinárodních smlouvách a nikoliv na jednom špatném rozhodnutí jednoho soudu. Uvedené rozhodnutí je ostatně osamocené i v české arbitrážní judikatuře a v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu vydávané v těchž věcech, který opakovaně dovodil, že i soukromé subjekty mohou vést své seznam rozhodců a vydávat své statuty a řády (srov. např. usnesení NS ČR sp.zn.: 32 Cdo 2282/2008, ze dne 31. 7. 2008, kde Nejvyšší soud zopakoval, že „I jiné soukromé subjekty než stálé rozhodčí soudy zřízené ve smyslu ustanovení § 13 z.r.ř. mohou vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodci řídí. Pravidla těchto soukromoprávních subjektů pro určení rozhodců se považují za dohodu obsaženou v rozhodčí smlouvě ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 z.r.ř.“, jakož i nedávné rozhodnutí NSČR sp. zn.: 23 Cdo 5129/2007 ze dne 29. 9. 2009, v němž soudu v rozhodnutí, které je data pozdějšího, než zde traktované rozhodnutí Vrchního soudu, v případě ještě volněji znějící rozhodčí doložky dovodil, že „Rozhodčí doložka, v níž se účastníci dohodli, že rozhodce, jenž bude rozhodovat jejich případné spory vyplývající z leasingové smlouvy, bude vybrán ze seznamu rozhodců vedeného při Asociaci leasingových společností ČR, je platným ujednáním o způsobu určení počtu a osob rozhodců.“, čímž opakovaně postavil svoji dosavadní judikaturní praxi v této otázce na jisto.

Neplatnost rozhodčí smlouvy arbitrážního centra aneb konec (Pod-vodníků?) rozhodců ad hoc v Čechách, na Moravě a ve Slezsku tedy zřejmě není na pořadu dne, co je však cennější, že byla zahájena a pokračuje věcná diskuse nad tím, jak zařídit, aby se pro futuro nedělo jednostranné rozhodčí řízení ve prospěch jen jedné strany sporu a nebyla suspendována

nebo obcházena práva spotřebitele na spravedlivý proces na jedné straně, a z druhé strany nedocházelo k jednostranným „politickým“ atakům arbitrážních center, jejichž rozhodovací praxe se za léta značně ustálila a ve věcech jednoduchého práva tak rozhodují rozhodci prakticky totožně, jak by v obdobných věcech rozhodoval státní soud, avšak podstatně rychleji a bez jakékoliv zátěže pro státní rozpočet a daňového poplatníka.

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D. LL.M.

rozhodce Rozhodčího soudu České republiky a Slovenské republiky při IAL SE

[Rozhodčí soud České republiky a Slovenské republiky při IAL SE](#)

Expozitura (sudiště) Praha

Štěpánská 633/49,
110 00 Praha 1

Tel.: + 420 224 241 319

Fax: + 420 224 281 226

e-mail: podatelna@rozhodcisoud.net

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [AML a diskriminace v realitní praxi: chyby, které mohou vyjít draho](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Evropská unie mění pravidla plateb: více odpovědnosti, intenzivnější zpracování dat, více kontrol](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Odpovědnost zaměstnavatele a zaměstnance v souvislosti s využitím umělé inteligence](#)
- [Nový návrh zákona o platformové práci - 2. díl: Redefinice závislé práce](#)